

İzmir'de 'Teknik Analiz ve Halı Restorasyon Semineri' Gerçekleştirildi

Serap Leloğlu-Ünal*

Türk toplumunun kendi değerleri üzerinde düşünmeye başlamasının yüz yıllık bir geçmişi vardır: 1890'lı yılların başlarında İkdam, Sabah gazeteleri ile Servet-i Fünûn dergilerinde kültürümüzle ilgili yayınlar başladı. Türk kültürü ve sanatı üzerine yapılan yoğun araştırmalar 1910-1918 yılları arasında Gökalp'in önderliğindeki hareket sırasında yoğunlaştı ve bir kısmı da yayınlandı. Türkiye Cumhuriyeti'nde gelenekli sanatlar konusundaki duyarlılık Atatürk döneminde (1920-1938) istenen noktaya ulaştı. Son yirmi yıldır ise bu konudaki çalışmalar üniversitelerimizin bünyesine taşındı. Sanatın çeşitli dalları ile ilgili milli ya da milletlerarası ölçülerde bilimsel toplantılar yapıldı, yapılıyor. Belediyeler ya da valilik/kaymakamlıklarla üniversitelerin işbirliği sonucu gerçekleştirilen toplantılar daha çok tercih edilmektedir. İzmir'de de bu tür bilimsel toplantılara bir yenisi eklendi. Oldukça ilgi gören toplantı bir proje kapsamında gerçekleştirildi.

Bu proje, Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü öğretim elemanlarından Yard. Doç. Öznur Aydın yönetiminde sürdürülmekte olup, 'Halı-Kilim ve Geleneksel Tekstillerde Dokuma ve Restorasyonda Geliştirilen Yeni Tekniklerin Araştırılması Projesi' adını taşımaktadır. Halı-kilim ve gelenekli dokumalar açısından önemli bir potansiyel meydana getiren Ege Bölgesini kapsayan bu araştırmanın amacı, yeni ve eski halılarda ortaya çıkabilecek her türlü sorunu çözebilmektir. Devlet Plânlama Teşkilatı tarafından desteklenen projenin ilk adımı olarak bir analiz laboratuvarı kurulması plânlanmıştır. Sayın Aydın, turistik bir şehir olan İzmir'de Gümrük ve Emniyet'in yakaladığı tekstillerin yaşlarının tesbiti, kaçak ya da antika değere sahip olup olmadığı konusunda, kurulacak bu laboratuvarla yapılacak bir analiz ile rapor verme imkânının elde edileceğini ve bu test verilerinin daha sağlıklı, bilimsel nitelik taşıyacağını belirtti.

1997-99 tarihleri arasında gerçekleştirilecek olan bu proje kapsamında, 23-26 Eylül 1997 tarihleri arasında 'Teknik Analiz ve Halı Restorasyon Semineri' başlığını taşıyan bir seminer düzenlendi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi'nin Tiyatro Salonu'nda gerçekleştirilen ve Macaristan Fahri Konsolosu Erdal Keresteci'nin yardımları ile desteklenen Seminer

için Macar bilimadamı Ferenc Batári davet edilmişti. Halen Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi (Budapest İparmüveszeti Muzeum) Halı Seksiyonu Başkanı olarak görev yapan Sayın Batári, sanat tarihçisi olup, eğitimini önce Budapeşte'de, daha sonra ise Floransa'da tamamlamıştır. Yirmi yıl kadar önce Macaristan evlerinin iç mimarisini incelerken, bu evleri süsleyen halılar dikkatini çekmiş ve genellikle 15.-16. Yüzyıllara tarihlendirilen bu halıları inceleyerek çalışmalarına başlamıştır. Çeşitli dillerde yazılmış, bir kısmı ülkemizde de basılmış kırka yakın makalesi olan ve yurtiçi-yurtdışında olmak üzere pek çok sergi açmış olan bu değerli bilimadamı, dört gün süresince Türk halılarının tarihi, restorasyon ve analiz teknikleri gibi çeşitli konularda konferanslar vererek, izleyenleri bilgi yağmuru ile beslemiştir.

Sayın Ferenc Batári'nin ilk konferansı 'Osmanlı-Türk Halılarının 500 Yılı, Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi'nin Ünlü Koleksiyonu' (Ottoman Turkish Carpets of 500 Years, A Famous Carpet Collection in Hungary) başlığını taşımaktaydı. Budapeşte Uygulamalı Sanatlar Müzesi'nin kuruluş amacından ve tarihinden söz ederek konuşmasına başlayan Batári, daha sonra Müze'deki örneklerden slaytlarla desteklediği konuşmasına Türk halı tarihi ile devam etti. Bu slayt şöleninde, Koleksiyonun en erken tarihli halısı olan bir Crivelli halısını, daha sonra Memling, Holbein halılarını, Uşak gruplarından örnekleri, Osmanlı Saray halılarını, çeşitli seccade gruplarını ve son olarak Transilvanya halılarını görebilmek mümkündür. Konuşmasında Türk halılarının üretimine de değinen Batári, Osmanlılar döneminde halı üretiminin ekonomik yönden büyük önem taşıdığını, atölye ürünleri ile köy ürünlerinin yanısıra, yaylak-kışlak düzende yaşayan Türk gruplarının dokuduklarının da ticari mal sayıldığını belirtti.

'Macaristan'da Bulunan 16. ve 17. Yüzyıl Doğu Halılarının Tanıtılması' (Oriental Carpet Commerce in Hungary in the 16th and 17th Centuries-Data and Comments-) başlığını taşıyan ikinci konuşmasında Batári, Macaristan tarihine kısaca değinerek, Türklerin Macaristan'ı fethetmesiyle Türk halılarının ülkeye ticari yoldan girişini anlattı. Ayrıca, Türk-Macar ticari ilişkileri

* Başbakanlık Atatürk Kültür Merkezi Uzmanı.

'Technical Analysis and Carpet Restoration Seminar' In İzmir

Serap Leloğlu-Ünal*

The startdate for Turkish people's thinking of their own values has a hundred-year history. In the beginning of 1890s, the articles as to out cultural values were published in such newspapers as İKdam and Sabah, and in a magazine named Servet-i Fünûn. Concentrated researches on Turkish culture and art were intensified during a movement led by Gökâlp between 1910-1918, some of which were published. Sensitivity on traditional arts in the Republic of Turkey was come to an expected point in the age of Atatürk (1920-1938). The last two decades has been a period when those studies have been transferred to the universities. Several national and international scientific meetings have been held with regard to various branches of art. The meetings held by the universities in cooperation with municipalities or provincial and sub-provincial governorships are the most preferred. Another such scientific meetings was held in İzmir recently, which was realised under a project.

This project, named "Project for Researching New Techniques Developed in Weaving and Restoration in Carpets, Kilims Traditional Textiles", has been implemented under the leadership of Assist. Prof. Öznur Aydın of the Department of Traditional Handicrafts, the Faculty of Fine Arts of the University of Dokuz Eylül. The objective of this research covering all Aegean Region which has an important potential for carpets, kilims and traditional weavings is to solve any problem that may occur in old and new carpets. As the first step of this project supported by the State Planning Organisation, it has been envisaged to establish an analysis laboratory. Mr. Aydın has stated that an analysis to be conducted in that laboratory with regard to the determination of age of those textiles seized by the Customs or the Police Departments in İzmir, a tourists city, and whether those textiles were illegal or antique, would enable the opportunity of reporting and the testing data would be healthier and more scientific in terms of quality.

Under this project to be implemented between 1997-99, "Technical Analysis and Carpet Restoration Seminar" was held between 23-26 September 1997. Hungarian scientist Ferenc Batari was invited for this Seminar supported by Hungarian

Charge d'Affairs Mr. Erdal Keresteci and held Theatre Hall of the Faculty of Fine Arts of the University of Dokuz Eylül. Mr. Batari, the Head of Carpet Section of the Budapest Museum for Applied Arts (Budapest İparmüveszeti Muzeum), is an art historian who completed his education first in Budapest and then in Florence. He started his studies by reviewing carpets, mostly of 15th-16th centuries, used for ornamentation in Hungarian houses interior designs of which he examined twenty years ago. He, having approximately forty article published in several languages including Turkish and participating in several in-country and overseas exhibitions, presented a treasury of knowledge to the participants of the seminar through his speeches on history of Turkish carpets, restoration and techniques of analysis for four days.

The first conference of Mr. Ferenc Batari was the 'Ottoman Turkish Carpets of 500 Years, A Famous Carpet Collection in Hungary'. Batari started his speech with the objective and historical background of Budapest Museum for Applied Arts and continued with history of Turkish carpet which he supported with a slide-show consisting of samples of the Museum. This slide show made it possible to see a Crivelli carpets, the earliest of the collection, Memling and Holbein carpets, samples from Uşak groups, Ottoman court carpets, various praying rug groups, and finally, Transilvania carpets. Batari, who touched on production of Turkish carpets in his speech, stated that in the Ottoman period carpet production had been very important in economic terms and workshop and village products, in addition to those woven by Turkish tribes in 'yaylak-kışlak' order, had been considered as commercial goods.

The second speech of Batari, 'Oriental Carpet Commerce in Hungary in the 16th and 17th Centuries-Data and Comments-', included Hungarian history with emphasise on

* Specialist, Atatürk Culture Center.

ile ilgili en erken tarihli belgelerin 15-16. yüzyıla ait olduğunu, 17. yüzyıla tarihlendirilen belgelerde ise halı ticaretinde görülen gelişmenin arttığını ve 1667-1704 yılları arasına tarihlendirilen belgelerin kendileri tarafından incelendiğini söyleyen Batari, bu araştırmanın sonuçlarını detaylandırarak sundu. Bu konferans, Macaristan'da Türk dönemi süresince halı ticaretinin nasıl yapıldığı ve o dönemlerde halı fiyatları ile alıcı isimlerine kadar çok çeşitli bilgileri özellikle belgelere dayanarak vermesi açısından çok önemliydi.

'Bir Erken Osmanlı Halısının Restorasyonu' (Restoration of an Early Ottoman Carpet) başlıklı konuşmasında ise, çalıştığı müzeye 1914'de dört parça halinde gelen bir Lotto halısını nasıl restore ettiklerini anlatan Batari, restorasyon ilkelerinin tartışıldığı toplantılardan da bahsetti. 1957 yılında, Venedik'te düzenlenen bir kongrede tarihî eserlerin, özellikle halıların nasıl korunacağı ile ilgili ilkelerin tespit edildiğini ve Venedik kongresinden sonra bu dört parça halıyı restore etmeye karar verdiğini, ancak sistemi belirlemede oldukça zorlandığını belirtti. Sonunda on yıl kadar önce halının restorasyonunun gerçekleştirildiğini belirten Batari, bu restorasyonda temel ilkenin, daha sonra halı üzerinde çalışacak araştırmacıları yanıltmamak için orijinal parçalarla yeniden dokunan parçaların birbirinden ayırtılabilmesi olduğunu ifade etti. Yani halıya bütünde baktığımızda onu tek parça olarak görebiliyoruz, ama incelediğimizde yeniden dokunan ara parçaları hissedebiliyoruz. Bunu gerçekleştirebilmek için öncelikle halının analizinin yapıldığını, daha sonra ise öğrencisi Lilla Tompos ile birlikte çizimlerinin yapıldığını belirten Batari, halının atkı ve çözümlerinin yeniden hazırlandığını ve onarım ile tamamlamada hem kilim tekniğini, hem de iğne tekniğini bir arada kullandıklarını anlattı. Bu restorasyon sonucunda halının oldukça çarpıcı bir sergi malzemesi olduğunu, birkaç sergide sergilendiğini ve restorasyonun üzerinde on yıl geçmesine karşılık hiçbir deformasyon olmadığını belirtti.

'Uygulamalı Teknik Analiz' Seminerin bir başka çalışması idi. Fakülte'deki İzmir Ticaret Odası Halı Grubu Başkanlığı tarafından düzenlenmiş olan Atölyede gerçekleştirilen seminere Dokuz Eylül Üniversitesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü'nün öğretim elemanları katıldı. Eski bir halı üzerinde yapılan bu çalışma, halının düğüm tekniği, malzemesi, renkleri ve motiflerinin tesbiti üzerine gelişti. Arkeoloji ve Etnografya Müzesi'nde gerçekleştirilen son oturumun konu başlığı 'Bir Halı Koleksiyonu Oluşturulması, Koleksiyonun Saklanması Restoratör Workshop, Araştırma, Sergiler' idi. İzmir İl Kültür Müdürü Selçuk Göksayar, Müze Müdürü Dr. Turan Özkan, Müdür Yardımcısı Yaşar Canbaş ve Müze'de görevli uzmanlar ile öğretim elemanlarının katıldığı toplantıda Batari, Budapeşte Uygulamalı

Sanatlar Müzesi'nin nasıl kurulduğuna, halı koleksiyonunun nasıl meydana getirildiğine, Türk halılarının da yer aldığı sergilere değindikten sonra, koleksiyoncuların ve müzecilerin dikkat etmesi gereken bilgileri aktardı.

Bilimsel anlamda doyurucu anlar yaşanan Seminere İzmirli ve Manisalı halıcılar da ilgi gösterdiler. Çeşitli halı şirketleri gezilerek faaliyetleri hakkında bilgi alındı. 25 Eylül 1997 günü, Goblen Halıcılık Şirketi'nin sahipleri İzak Eskinazi ve Rüştü Okan, seminere katılanlara bir akşam yemeği verdi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi Dekan Yardımcısı

Prof. Gören Bulut'un da aralarında bulunduğu davetliler arasında Macaristan Fahri Konsolosu Erdal Keresteci, İzmir Halı İhracaatçıları Birliği Başkanı Zekai Dağtekin ile birkaç İzmirli halıcıyı görebilmek mümkündür.

Dokuz Eylül Üniversitesi, Geleneksel El Sanatları Bölümü'nün bir diğer projesi, Yuntdağ Halıcılık ile ortaklaşa çalışılan 'Geleneksel Anadolu Kilimleri Projesi'dir. Araştırma sonucu belirlenen ve üretilmesine karar verilen kilimlerin deneme ürünleri yapılmış olup, doğal boyarmaddelerle hazırlanan el eğirmesi ipliklerle üretilen bu ürünlere Garanti Belgesi verilme aşamasına gelinmiştir. Bu proje kapsamında Sayın Batari'ye bir gezi programı düzenlenmiş; Manisa'da Yuntdağ Halıcılık A.Ş.'nin Doğal Boya Atölyesi ve Deposu gezdirilerek, özellikle kırmızı, mor, sarı renklerin reçeteleri ve boyarmaddelerin ham ve öğütülmüş örneklerinin yanında, iplik ve yapak numunesi de alınmıştır. Yoğun bir bilgi alışverişi ile geçen bu ziyaretten sonra Manisa'daki çeşitli camiler ve müzeler gezilerek, buralardaki halılar incelenmiştir. Bu tür toplantıları Kültür Bakanlığı veya Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu ya da ilgili fakültesi bulunan üniversitelerin yapmasını istemek ve beklemek hepimizin hakkıdır; asıl istek ve beklenti ise, bu tür faaliyetlerin geniş kitlelere duyurulması ve gerçek ilgililerinin dikkatini çekmesidir.

"Transilvanya" Halısı, Uşak, Yaklaşık 1600
(Ferenc Batári, *Ottoman Turkish Carpets*,
Budapest 1994, p.141.)

"Transylvanian" Rug, Uşak, about 1600.

entry of Turkish carpets to Hungary in commercial ways through conquest of Hungary by the Turks. Furthermore, he stated and explained in detail that the earliest documentation on Turkish-Hungarian trade relations were of 15th-16th centuries, that the documentation of 17th century had pointed out to an increase in carpets trade and that those documents between 1667-1704 had been examined by Batári himself. This conference has been very important due to its documentation-based presentation of various information ranging from carpet trade methods in Turkish period in Hungary to carpet prices of the day and to names of the purchasers.

In his speech titled 'Restoration of an Early Ottoman Carpet', Batári described their restoration activities of a Lotto carpet brought to the museum he had worked in four pieces. He also spoke of meetings on restoration principles. He mentioned that, in a congress held in Venice in 1957, those principles with regard to conservation of historical works of art, particularly of carpets had been determined, that he had decided to restore this four-piece carpet following the Venice congress and that he had had difficulties in determining the system. Batári, having stated that the restoration of this carpet had been realised ten years ago, expressed that the basic principle in this restoration had been to distinguish between original and re-woven pieces so as not to mislead the researchers. Thus, looking at a carpet as whole, one can see it as a single-piece; but, after examining, one can feel the re-woven intermediary pieces. Batári stated that, in order to achieve this process, he first had analysed the carpet and then drawings had been made with his assistant Ms. Lilla Tompos. He explained that weft and warp yarns of the carpet had been re-prepared and both kilim technique and pin technique had been used together for restoration and completion of the carpet. He also stated that, as a result of this restoration process, the carpet had become an attractive exhibition material and that no deformation had been encountered despite these ten years passed.

'Applied Technical Analysis' was another research subject of the Seminar. Academic staff of the Department of Traditional Handicrafts, the University of Dokuz Eylül, participated in this seminar held in the workshop arranged by the Association of Carpet Group of Izmir Chamber of Commerce in the Faculty. This study held on an old carpet has been developed upon determination of knotting technique, material, colours and motifs of the carpet.

Title of the last session held in Izmir Museum of Archaeology and Ethnography was 'Forming and Conservation of a Carpet Collection: Restaurateur, Workshop, Research and Exhibitions'. This meeting was participated by Mr. Selçuk Göksayar, Izmir

Provincial Director for Culture, Dr. Turan Özkan, the Head of the Museum, Mr. Yaşar Canbaş, Deputy Head of the Museum, other specialists of the Museum and several academic staff. In this session, Batári spoke of the establishment of Budapest Museum for Applied Arts, creation of the carpet collection and the exhibitions consisting of Turkish carpets, and he gave important information for collectors and museum staff.

Carpet dealers from Izmir and Manisa also paid great

attention to this Seminar where satisfactory moments were experiences in scientific terms. During the seminar, various carpet firms were visited and information was received on their activities. On 25 September 1997, Mr. İzak Eskinazi and Mr. Rüştü Okan, owners of Goblen Carpet, hosted a dinner for participants. Among the guests, it was possible to meet Prof. Gören Bulut, Deputy Dean of the Faculty of Fine Arts, the University of Dokuz Eylül, Mr. Erdal Keresteci, Charge d'Affairs of Hungary, Mr. Zekai Dağtekin, President of Izmir Carpet Exporters Association, and several carpet dealers from Izmir.

Another project of the Department of Traditional Handicrafts of the University of Dokuz Eylül is the Traditional Anatolian Kilim Project, implemented in coordination with Yuntdağ Carpet-Making. Samples were completed for those kilims determined for production as a result of researches conducted. The project is at the stage of providing Warranty Certificate for those pieces produced by using hand-spun yarns prepared with natural dyes. Under the project, a field visit was organised for Mr. Batári including a visit to Natural Dye Workshop and Storage of Yuntdağ Carpet Making Inc. in Manisa where yarn and wool samples were received, along with raw and cultivated samples of dyes and of recipes in red, purple and yellow colours. Following this visit full of an exchange of information, visits made to various mosques and museums in Manisa enabled examination of carpets exhibited there. It is our right to wish from the Ministry of Culture, Atatürk High Council for Culture, Language and History and universities having related faculties to organise such seminars and meetings. However, the main expectation of us is that those activities should be announced to broad masses of people and should attract the attention. 1